

Astrid Lindgren
Memorial Award

Läsguide till

Flyg, ollonborre, flyg!

av Christine Nöstlinger

Om läsguiden

Skriven av Ulf Boëthius (publicerad januari 2012), jurymedlem i ALMA 2002–2014.

Om författaren

Christine Nöstlinger (född 1936) växte upp i Wien. Hon tänkte från början bli tecknare, och har också illustrerat några av sina egna böcker.

Som barnboksförfattare debuterade hon 34 år gammal med *Eldröda Elvira* (1982, originaltitel Die feuerrote Fredrike). Sedan dess har hon skrivit mer än hundra böcker för barn i olika åldrar. Mer än femtio av dem finns på svenska. Vid sidan av sitt omfattande författarskap har hon även varit verksam som journalist.

Hennes böcker kan indelas i tre huvudgrupper. Den första består av fantastiska berättelser, böcker där en vanlig vardagsverklighet ställs på huvudet och vi plötsligt hamnar i det övernaturliga. Böckerna i denna kategori genomsyras av en respektlös humor i Pippi Långstrumps anda. Hit hör debutboken *Eldröda Elvira* (illustrerad av Nöstlinger själv), vars mobbade hjältinna inte bara kan få sitt Pippi-liknande röda hår att glöda utan också använder det till att flyga med. Redan här möter vi Nöstlingers speciella blandning av humor, fantastik och socialt engagemang. Mästerstycket i denna kategori är *Burkpojken* (1976, originaltitel Konrad oder das Kind aus der Konservenbüchse), en dråplig berättelse om en bohemisk kvinna som får ett postpaket som visar sig innehålla en extremt väluppfostrad sjuårig pojke. Boken skojar inte bara med sättet att uppfostra barn utan också med industrisamhällets standardiserade likformighet. Mycket rolig är också bilderboken *Tomanis liv* (1977, originaltitel Das Leben der Tomanis), där inte bara de väluppfostrade barnen utan även föräldrarna till grannarnas fasa utvecklas till vilda tomaner som sjunger, hoppar och slår kullerbyttor.

Den andra viktiga kategorin utgörs av de realistiska vardagslivsskildringarna. Liksom i de mera fantastiska berättelserna är det barnet i den moderna familjen med arbetstygda och ofta grälände eller ensamma föräldrar som står i centrum. Men här är tonen allvarlig och humorn nerskruvad. *Ilse, på rymmen* (1975, originaltitel Ilse Janda, 14) handlar om ett skilsmässobarn som rymmer hemifrån för att komma undan den oförstående mammans örfilar. Av samma typ är *Annika fjorton år* (1976, originaltitel Stundenplan) som detaljerat skildrar tre dagar av den fjortonåriga Annikas liv. Även här riktas skarp kritik mot de vuxna och deras brist på förståelse och kärlek.

En tredje och mycket speciell grupp utgörs av två böcker som har en tillbakablickande karaktär: *Flyg, ollonborre, flyg!* (1975, originaltitel Maikäfer, flieg!) och fortsättningen *Två veckor i maj* (1984, originaltitel Zwei Wochen im Mai). Båda har en självbiografisk bakgrund. Den första skildrar den åttaåriga Christels upplevelser i Wien under andra världskrigets sista månader, medan den andra handlar om hur den fattiga urmakarfamiljen försöker komma på fötter i ruinhögarna. Dessa båda böcker tillhör höjdpunkterna i Nöstlingers författarskap.

Under de senaste decennierna har Nöstlinger framför allt skrivit böcker för mindre barn. De flesta av böckerna har publicerats i två långa serier, en om pojken Franz (inledd 1984) och en om flickan Mini (från 1992). Även i dessa böcker möter vi det för Nöstlinger speciella tonfallet: humoristiskt, osentimentalt, lågmält och engagerat.

Om boken

Flyg, ollonborre, flyg! kan karakteriseras som en minnesroman om andra världskriget.

Huvudpersonen, den åttaåriga Christel, är född samma år som Christine Nöstlinger och har liksom hon en pappa som är urmakare. Även förordet antyder att boken speglar författarens egna upplevelser.

Handlingen utspelas i Wien våren 1945. Staden utsätts för ständiga bombanfall och en dag träffas det hus där Christel och hennes familj bor. De tar sin tillflykt till en stor förortsvilla vars ägare flytt. Där avvaktar de spänt ryssarnas ankomst: Christels pappa har tjänstgjort som soldat i Ryssland under det tyska fälttåget och riskerar att behandlas som en fiende. Men han har också anledning att frukta de tyska SS-män som alltså finns kvar – han har nämligen deserterat från det sjukhus i Wien där han vårdats för en krigsskada.

Så kommer ryssarna – i sista ögonblicket försöker Christels mamma elda upp pappans uniform. Men det visar sig att ryssarna är ganska hyggliga. Pappan betraktas med viss misstänksamhet men accepteras. Ryssarna bosätter sig i villan och familjen får det ganska bra: ryssarna är generösa och i källaren har man dessutom ett stort förråd av konserver som barnen stulit i en grannvilla.

En viktig händelse är den ryske kocken Cohns intåg med spis och järngryta. Cohn är en av bokens centralgestalter. Han är liten, ful och flintskallig – men han har ett hjärta av guld och karakteriseras av den ständigt upprepade frasen: "Det gör inget, det gör ingenting alls, frun!" Christel blir fäst vid den snälle Cohn och hälsar ofta på i hans kök. Umgänget med ryssarna är emellertid inte oproblemiskt.

Boken är en jagroman – det är Christel som berättar. Redan i de första meningarna framträder den nedskruvade och sakligt registrerande tonen: "Jag var åtta år. Jag bodde i Hernals. Hernals är en stadsdel i Wien." Här finns ingen känslsamhet och heller ingen heroisering, men ibland skymtar en kärv humor.

Den språkliga precisionen går hand i hand med en skarp blick för verklighetens olika detaljer. Samtidigt är perspektivet snävt inriktat på det som äger rum i Christels omedelbara närhet. Att pappan egentligen är urmakare får vi sålunda inte veta förrän efter cirka hundra sidor.

Förmågan att lyfta fram karakteristiska detaljer kännetecknar också personskildringen. Skildringen av den ryske kocken är oförglömlig. Det finaste porträttet ges dock av Christel själv. Hon har aldrig upplevt något annat än krig – och längtar inte alls efter att allt skall bli normalt igen. Hon trivs med ryssarna och livet i förortsvillan. Hon vet att nazisterna gasar ihjäl judar men gör ingen stor sak av

det. Sådant är kriget. Christel är rebellisk, envis och klartänkt. Hon är också fabulerande och fantasifull och ljuger ibland på ett sätt som kan påminna om Pippi Långstrump.

I skildringen av detta åttaåriga krigsbarn finns inte ett uns sentimentalitet. När pappan riskerar livet för att rädda Christel sedan hon gett sig iväg med Cohn till sin farmor och farfar kommenterar dottern inte detta med ett ord. Ändå andas inte bara denna episod utan hela boken en mycket stark kärlek till pappan. *Flyg, ollonborre, flyg!* är en bok där de starka känslorna hela tiden finns mellan raderna.

Att fundera på och prata om

Flyg, ollonborre, flyg! är en roman om andra världskriget, och här finns en rad intressanta frågor att diskutera:

Vad får vi veta om kriget?

Hur ställer sig romanen till kriget och de krigförande parterna?

Hur ser den på nazismen?

Hur ser den på de tyska soldaterna – och på de ryska?

På vilket sätt påverkas människornas moral (eller beteende) av kriget?

Man kan också jämföra boken med andra ungdomsböcker om andra världskriget, till exempel Vibeke Olssons *Ulrike och kriget* (1975) och Waltraut Pettersons *Tid att leva* (1978). Båda dessa skildrar kriget i ett tyskt perspektiv. Man kan också jämföra med Inger Brattströms *Före mörkläggningen* (1966) och *Behåll din bit* (1967), två böcker som berättar om hur man upplevde kriget i Sverige. Här är det intressant att fundera över likheter och skillnader.

Vidare kan man undersöka hur boken är berättad. Personskildringen är en lämplig ingång. Men man kan också diskutera berättartekniken. Följande frågor är relevanta:

Christel är ibland både olydig och upprorisk. Ge exempel!

Hon är också fabulerande och fantasifull. Försök hitta exempel också på detta.

Hur har kriget påverkat Christel?

Även människorna i hennes omgivning har påverkats av det? Ge exempel.

Vilken bild ger berättaren av pappan – och hurdan är Christels och hans relation?

Vilken bild får vi av mamman – och vilken är Christels relation till henne?

Beskriv Christels farmor och farfar. Vilken roll spelar de för Christel?

Hurdan är Cohn? Beskriv honom!

Hur skildras de övriga ryssarna? Ge några exempel!

Vilken bild får vi av Wien? Kan du hitta exempel på naturskildring?

Ge några exempel på berättarens skarpa blick för detaljer. Sådana finns både i personskildringen och i skildringen av miljön.

Det är Christel som berättar – men också författaren, tjugofem år senare. Finns det några ställen där författaren är särskilt märkbar?

Hur skapas bokens osentimentala och sakligt iakttagande ton? Vilka berättartekniska grepp bidrar till den?

Kan du hitta några metaforer, bilder eller liknelser?

Det finns också humoristiska inslag i boken. Ge några exempel.

Läs mer

Harriette Söderblom ger en utmärkt presentation av Christine Nöstlinger i *Författare och illustratörer för barn och ungdom*, del 6, (Lund: Bibliotekstjänst 2000). Den är några år gammal men innehåller både en verkförteckning och litteraturanvisningar. För den som vill gå vidare (och kan läsa tyska) finns Sabine Fuchs bok *Christine Nöstlinger: Werkmonographie* (Wien: Dachs 2001).

Vill du veta mer?

På alma.se hittar du mycket mer information, både om Christine Nöstlinger och alla andra pristagare. Där finns även fler läsguider till böcker för olika åldrar.

Dela med dig

Vill du dela med dig av hur ni har arbetat med boken? Maila oss gärna på litteraturpris@alma.se så kan vi berätta om det på alma.se och i sociala medier. Tillsammans bygger vi en kunskaps- och inspirationsbank!

Om Astrid Lindgren Memorial Award

Att få en läsupplevelse är att drabbas av en särskild kraft. En kraft som kan vidga världar, erövra språk, utmana tankar, låta fantasin vandra fritt. Astrid Lindgren Memorial Award (ALMA)

instiftades 2002 av Sveriges regering för att värna barnens rätt till bra berättelser. Prissumman på fem miljoner svenska kronor gör priset till världens största i sitt slag. Det visar hur viktig ungas läsning är, nu och i framtiden. Läs mer på alma.se

